

WissensWert

Dannelse

Nyt fra bestyrelsen ▪ Ny masteruddannelse i tysk på SDU
Via tysk kan vi forstå os selv ▪ Goethe og dannelse
Bog anmeldelse: Volltreffer

STÄDTELAND DEUTSCHLAND

NYHED

Tyskundervisningen i gymnasiet er præget af en lang undervisningstradition med grammatik og litteratur. Kendskabet til Tyskland, vores største nabo, træder i denne tradition ofte i baggrunden. Delstater, regioner og byer med deres utallige vidnesbyrd om kultur og historie, som de tager sig ud, når mennesker har sat deres præg på gader og stræder, bygninger og kunstværker, kender kun ganske få til.

I »Städteland Deutschland« kan man læse om, hvordan byer og regioner rundt om i landet gennem tiderne har efterladt sig historier om oplevelser, opfindelser, kampe og mindeværdige begivenheder på godt og ondt.

Tyskland har meget at byde på, meget mere end de fleste kan forestille sig. »Städteland Deutschland« har fokus på 10 udvalgte byer,

der har det til fælles, at de alle er optaget på UNESCO's liste over verdenskultur-arvsteder. Byerne er spændende hver især og bogen formidler historier, anekdoter og begivenheder, som giver et indblik i bylivet og peger på væsentlige forskelle til forholdene i Danmark. Tyskland er et føderalt land med mange betydningsfulde centre, der er spredt ud over hele landet. Berlin betyder langt mindre for en sydtysker i Stuttgart end København gør for en jyde. Derfor giver det god mening at se på byer i øst, vest, nord og syd.

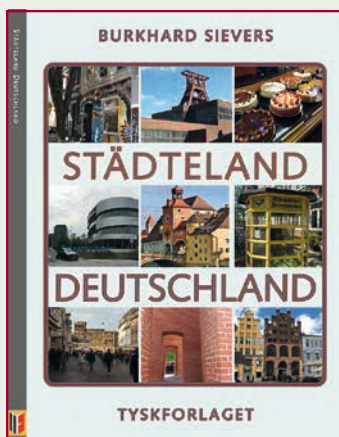
»Städteland Deutschland« er skrevet i et nuanceret, men alligevel let tilgængeligt sprog for tyskelever i gymnasiet og bogen guider læseren på en rundrejse, der går fra Wismar og Stralsund, til Dessau, Regensburg, Stuttgart, Trier, Köln, Essen, Kassel og slutter i Bremen.

»Städteland Deutschland« hjælper med at finde rundt i Tysklands byer uden at skulle springe i det kolde vand ved at søge oplysninger på Wikipedia eller tyske hjemmesider, der sprogligt og stilistisk ofte langt overstiger elevernes formåen. Eleven bliver taget ved hånden – sprogligt og pædagogisk. Teksterne indeholder en lang række fortællinger, forklaringer og introduktioner til hændelser og kulturelle seværdigheder. Der er fokus på sammenligninger med danske forhold, så eleverne kan spejle sig og blive klogere på sig selv.

»Städteland Deutschland« er rigt illustreret med aktuelle fotografier, der supplerer og anskueliggør teksterne, ligesom der på hjemmesiden er yderligere materiale, man kan gå på opdagelse i.

Priser: 243,20 kr. (efter skolerabat); 228,- kr. (efter abonnentrabat)

Priserne er ekskl. moms ved direkte salg fra forlaget.

TYSKFORLAGET • Korskindelund 6 • 2670 Greve
Tlf. +45 70204990 • tyskforlaget@tyskforlaget.dk
www.tyskforlaget.dk

— Indholdsfortegnelse —

Leder v. <i>Signe Breinholt Schou</i>	4
Nyt fra bestyrelsen v. <i>Christian Smith</i>	6
Via tysk kan vi forstå os selv v. <i>Peter Nedergaard</i>	8
Nogle få ord om dannelse v. <i>Per Øhrgaard</i>	12
Tanker om naturødelæggelse og åndens afvikling i Excel-ark-Danmark v. <i>Søren Fauth</i>	16
“Grøn er livets gyldne træ” – Goethe i gymnasiet v. <i>Andreas Hjort Møller</i>	20
Stalingrad. Nazitysklands vinternederlag for 80 år siden v. <i>Per Lund-Rasmussen</i> ...	26
Masteruddannelse i tysk på SDU	30
Mine favoritsteder v. <i>Kasper Bøcher</i>	34
Boganmeldelse: Volltreffer v. <i>Signe Breinholt Schou</i>	38
Filmanmeldelse: Die Wannseekonferenz v. <i>Maria Smith</i>	40
Kulturkompasset	42
Mød bestyrelsen	44

Redaktion: Signe Breinholt Schou, Mette Lander Holm, Loan Dinh, Elisabeth Johanne Berg og Jenny Hansen Gibson
For- og bagsidebillede: Signelemments.com
Grafisk tilrettelæggelse: Rydendahl Mediegrafisk • Tryk: Aka-print A/S • Oplag: 550
Annoncer: Sendes som pdf-filer i A5-format til: redaktionen@tysklaererforeningen.dk
Annoncepriser: 1500 kr. for en helsides annonce • Deadline for næste nummer: **6. august 2023**
Indlæg til bladet modtages gerne på mail: redaktionen@tysklaererforeningen.dk • Billeder i så god opløsning som muligt. Redaktionen påtager sig intet ansvar for materiale, der indsendes uopfordret.

Leder

Signe Breinholt Schou

REDAKTØR OG NÆSTFORPERSON FOR TYSKLÆRERFORENINGEN

Dette nummer af WissensWert er ikke som alle andre, for WW har nemlig jubilæum! Derfor er det på sin plads med et højt hurra – for bladet, for redaktionen, for bestyrelsen og for alle jer medlemmer af foreningen. Vi i bestyrelsen har flere gange taget op, om bladet ikke længere skal udkomme fysisk, men blot leve videre i en virtuel verden ligesom mange andre medier. Men nej. For det første ved jeg, at der er mange, der glæder sig til, at bladet lander i postkassen tre gange om året, og for det andet kan analog læsning bare noget andet end den digitale. Vi kan lægge telefonen væk, slukke computeren, for en stund glemme de opgaver, vi ikke har fået rettet, og vi får mulighed for at forsvinde ind i en verden, som måske kun vi tysklærere kan forstå. En verden, hvor vi har mulighed for at dyrke vores kærlighed til det tyske, og hvor der er tid til fordybelse.

At vi kan udgive blad nr. 50 er – i mine øjne – en kæmpe bedrift! WissensWert er et blad, der skabes og drives af frivillige kræfter og af mennesker, hvis hjerter banker for tysk i alle aspekter – sproget, historien, kulturen, undervisningen osv. En kæmpe stor TAK til alle, der er og har været en del af WW-redaktionen, og til alle jer, der på den ene eller anden måde bidrager til WissensWert. Jeg synes, bladet har en utrolig høj kvalitet, og det skal vi huske at rose hinanden for (det gør vi i øvrigt alt for lidt i undervisningsverdenen) – så godt gået, alle sammen!

Dette nummers tema har vi valgt skal være dannelse, og jeg synes, det er det perfekte tidspunkt at tage emnet op på. Sprogagene har i efterhånd-

den mange år været udfordret af diverse oversættelsesmaskiner, men med ankomsten af ChatGPT tager udfordringerne nye højder – og lidt kækt kan man måske sige, at nu går det endelig op for andre fag, hvad vi har kæmpet med. Men hvad skal der ske med vores fag? I dette nummer kigger vi nærmere på tysk som dannelsesfag. Hvilken rolle spiller (eller måske nærmere: bør...) tyskfaget (...spille) i gymnasieelevers dannelse? Og hvad er dannelse i det hele taget? Hvad er dets formål?

Sprog – og for os danskere i særlig grad tysk – er nødt til (igen!) at spille en større og mere central rolle i vores uddannelsessystem. At lære et nyt sprog handler ikke kun om den sproglige kompetence, men også om at få viden om og forståelse for andre mennesker og andre kulturer – at vi kan være i og se denne verden på forskellige måder. Denne nysgerrighed og åbenhed er essentiell, når vi snakker om dannelse, og derfor (og af mange andre grunde) er tysk fortsat et vanvittigt vigtigt fag.

I dette nummer af WW kan du læse flere bud på, hvad dannelse er, og hvilken rolle tyskfaget kan, skal eller bør spille i netop dén sammenhæng.

Ud over artikler, der omhandler dannelse, kan du glæde dig til en bog- og en filmanmeldelse, du kan blive klogere på en ny efteruddannelse på SDU særligt for tysklærere i gymnasiet, og så tager vores nye bestyrelsesmedlem, Kasper Bøcher, os med til sine tre favoritsteder i Tyskland.

Schließlich wünsche ich euch allen viel Vergnügen beim Lesen!

Nyt fra bestyrelsen April 2023

Kære alle

Som noget nyt vil "Nyt fra bestyrelsen" været et fast indlæg i WissensWert, så I medlemmer nemmere kan følge med i vores arbejde.

Det første kvartal af 2023 har allerede budt på flere forskellige opgaver for bestyrelsen i Tysklærerforeningen for gymnasiet og HF, som kort skitseres herunder.

CHRISTIAN SMITH

Forperson for Tysklærerforeningen for gymnasiet og HF. Underviser i tysk og historie på Holstebro Gymnasium og HF.

Konstituering af bestyrelsen

Lørdag d. 21. januar 2023 var bestyrelsen samlet i Odense til et heldags-bestyrelsesmøde.

Et af de vigtigste punkter på det møde var en ny konstituering af bestyrelsen efter generalforsamlingen i Hamburg i november 2022, hvor vi måtte sige farvel til forperson Lise Bentsen og Karsten Trolle. Det betød samtidig et stort velkommen i bestyrelsen til Mette Lander og Kasper Bøcher.

Bestyrelsens sammensætning er blevet fastlagt til følgende:

- Christian Smith – forperson
- Signe Schou – næstforperson, kasserer/økonomiansvarlig og ansvarlig for WissensWert
- Mette Lander – sekretær og del af WissensWert-redaktionen
- Jenny Gibson – kursusansvarlig og social medieansvarlig

- Elisabeth J. Berg – del af WissensWert-redaktionen
- Loan Dinh – del af WissensWert-redaktionen, sociale medier
- Kasper P. K. Bøcher – kursusansvarlig

Bestyrelsen ser frem til at fortsætte arbejdet for tyskfaget i gymnasieskolen.

GL's sprogpolitik

I slutningen af 2022 offentliggjorde GL's nye bestyrelse deres nye sprogpolitik på gymnasieområdet, herunder også et forslag om nye studieretninger, som skulle styrke sprog. Denne nye sprogpolitik betyder i praksis, at alle fremmedsprog fag skal ligestilles, hvilket betyder, at GL's hovedbestyrelse ikke ønsker en forskel på, om man kan vælge et eller flere fortsætter- eller et begynderfremmedsprog i gymnasiet. Dette er tysklærerforeningens bestyrelse ikke enig i, er en god ide. Udspillet vil give gymnasieelever flere sproglige valg, men vil samtidig betyde en svækkelse af sammenhængende sprogundervisning, som bygger videre på folkeskolen. Samtidig er de foreslåede studieretninger ikke til gavn for tyskfaget. Der er ikke en klar prioritering af fortsættersprogene, hvilket igen kan gå ud over tyskfaget. Bestyrelsen stiller sig derfor meget kritisk over for GL's sprogpolitik og ønsker den ikke gennemført på landsplan.

Man kan selv læse udspillet i en artikel på Gymnasieskolen fra december 2022: [Fejl i ministeriets tal: Det står værre til med fremmedsprog i gymnasiet – Gymnasieskolen](#)

Samarbejde med *Aubiko*

Tysklærerforeningen har indgået et partnerskab med *Aubiko* e.V. for at skabe bedre

kendskab til de tilbud, som *Aubiko* har til danske gymnasier. Derfor vil *Aubiko* være at finde ved årskurset til november 2023 sammen med forskellige forlag.

Projekt i Region Syddanmark

I januar indgik Tysklærerforeningen i et samarbejde med Region Syddanmark om at fremme tyskfaget i undervisningen i gymnasieskolen. Projektet er støttet af regionen og skal gøre opmærksom på tysks fordele i gymnasiet og som sprog, der aktivt bruges på arbejdspladser i regionen. Projektet målretter aktiviteter mod gymnasieelever med involverede lærere.

Kurser

Bestyrelsen arbejder allerede nu på årskurset d. 9.-10. november 2023. Der kommer flere forskellige temaer på kurset, som afholdes på Trinity Hotel og Conference Center ved Fredericia. Ud over selve kurset er der også generalforsamling for medlemmer, og flere forskellige samarbejdspartnere og forlag dukker op den ene aften.

Bestyrelsen fortsætter med at tilbyde virtuelle fyraftensmøder med fagkonsulent Louise Ebbesen Nielsen. D. 24. maj 2023 vil der blive afholdt et fyraftensmøde om mundtlig eksamen og bestemmelserne omkring eksamen og studieplaner med fokus på tysk på B-niveau samt faglig sparring og inspiration mellem tyskkolleger.

Hold øje med vores Facebook-side og hjemmeside, hvor der vil komme flere informationer om vores kurser.

Med ønske om et godt forår og en god sommer!

Via tysk kan vi forstå os selv

På det seneste er det ved at gå op for mange danskere, hvor skidt det står til med kendskabet til tysk sprog, og hvor meget vi står til at miste på den konto. Erkendelsen er imidlertid kommet sent, og der skal virkelig gøres en stor indsats på mange fronter, hvis vi skal redde os ud af en yderst uheldig situation. I den forbindelse må både folkeskolen, gymnasiet og universitetet med.

Men hvorfor er kendskabet til tysk sprog overhovedet vigtigt for borgere i en moderne verden, hvor engelsk er lingua franca?

Som svar kan man naturligvis angive et svar af kommerciel og økonomisk art, som omfatter, at Tyskland er en af Danmarks vigtigste samhandelspartnere. Titusindvis af danske arbejdspladser beror på, at virksomheder eksporterer og importerer frit fra Tyskland i kraft af EU's indre marked. Særligt når det gælder markederne i de nordtyske Länder, er mange danske virksomheder i en tæt relation. For hundredvis af jyske virksomheder er Slesvig-Holsten, Hamborgområdet og Mecklenburg-Vorpommern vigtigere markeder end Sjælland og Fyn.

Når man har så tætte forbindelser til tyske virksomheder, er det helt uomgængeligt, at man behersker det tyske sprog. Man kan da også opnå en sådan nødvendig sprogbeherskelse via kurser og ved at lære gennem naturmetoden, hvad mange må ty til. Men det ville have gjort de pågældendes gang på jorden lettere og deres virksomheds relation bedre, hvis deres viden om tysk sprog og

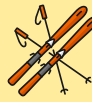
PETER NEDERGAARD

Professor i statskundskab, Københavns Universitet. Forsker i bl.a. i tysk politik og har haft forskningsophold i Freiburg og Berlin

8

kultur allerede havde fået lagt et systematisk fundament i kraft af det danske undervisningssystem.

Herudover er det et argument for bedre almen tysk sprogbeherskelse i Danmark, at Tyskland utvetydigt er blevet vor vigtigste politiske samarbejdspartner i EU. Det er landet, som danske statsministre som regel først rejser til, når de er tiltrådt. Det er også landet, som i mange situationer har hjulpet Danmark, hvis vi har haft problemer af større art i EU.

Når samarbejdet med Tyskland er vigtigt, skyldes det også, at Tyskland gradvis er blevet EU's leder. Den tysk-franske akse er stadig den vigtigste motor i det europæiske samarbejde, men det er med Tyskland i førersædet og Frankrig som bivogn. Den tyske forfatter, Thomas Mann, bad i 1950'erne europæerne vælge mellem, om de ville have et tysk Europa eller et europæiseret Tyskland. Vi har i virkeligheden fået begge dele. Vi har i dag et europæiseret Tyskland i et tysk Europa.

Hvad der sker og besluttes i Tyskland, påvirker i høj grad Danmark direkte og indirekte via EU. Det betyder, at vi må vide noget om tyske samfundsforhold, hvis vi vil kende de rammevilkår, Danmark underlægges og endda helst have mulighed for at påvirke dem i tide. Skal det ske på et kvalificeret niveau, kræver det, at man læser og forstår tysk. Det er der blot stadig færre, som gør. Det virker nærmest, som om Danmarks relation til Tyskland siden Anden Verdenskrig er gået fra fjendskab til ukendskab.

Når mange danskeres kendskab til tysk sprog er så ringe, sætter det os simpelthen uden for indflydelse. Vi forstår ikke i detaljen, hvad der foregår i Tyskland og måske senere påvirker os. Det kan godt være, at man til en vis grad kan klare sig på engelsk i samkvemet med tyskere, og der findes da også gode kilder om tyske forhold på engelsk. Forståelsen bliver imidlertid mindre dybtgående og fortrolig, og det samme gælder forståelsen af tyske samfundsforhold, hvis vi kun kan læse om dem på engelsk. Derfor er det bydende nødvendigt, at danskere som helhed bliver bedre til tysk og får

større kendskab til Tysklands samfundsforhold og kultur. Ikke for tyskerne skyld, men i vor egen interesse.

Sidst og allervigtigst er kendskabet til tysk grundlaget for, at vi som danskere får grundlæggende kendskab til, hvem vi selv er. Dansk kultur og samfundsopbygning er i meget væsentlig grad resultatet af påvirkning fra det tyske kulturelle område, som vi så efterfølgende har bearbejdet og givet en dansk toning på en sådan måde, at vi opfatter disse elementer som rent danske.

Det gælder dansk kristendom siden reformationen, som i den grad påvirker den måde, hvorpå vi organiserer velfærdsstaten, betragter arbejdet på og også udgør en del af grundlaget for det moderne tillidsbaserede danske demokrati. Enkeltelementer i dansk kristendom og kultur, som vi opfatter som rent danske, viser sig også ved nærmere eftersyn at være kommet til os fra det tyske. Det gælder alt fra salmerne til juletræet.

Også det danske uddannelsessystem er i vid udstrækning influeret af den måde,

som tingene blev organiseret på i Tyskland. Det gælder lærlingeuddannelse, oprettelsen af de tekniske skoler, gymnasiet og mange andre ting på feltet. Godt nok er der i de seneste årtier sket en påvirkning fra de angelsaksiske lande, som har betydet større vægt på generelle og akademiske kompetencer på alle niveauer i det danske uddannelsessystem. Men det har langt fra været en succes. Regeringens plan er da også, at vi i højere grad skal tilbage til at give lærlinge, elever og studerende flere konkrete, anvendbare og tekniske kompetencer. Dybest set er der tale om, at det danske uddannelsessystem skal "gentyskes".

Vi er i Danmark siden Anden Verdenskrig i betydelig grad blevet påvirket af måder at gøre tingene på i de angelsaksiske lande som Storbritannien og USA. Det er imidlertid ikke altid gået lige heldigt. Et større kendskab til tysk sprog – som ofte automatisk afføder større interesse i, hvordan man gør tingene i Tyskland, Schweiz og Østrig – kunne derfor også løsrive os fra den ensidige søgen inspiration i de engelsktalende lande. Det ville samtidig kunne bringe os tættere

på at forstå og erkende, hvem vi i grunden selv er. Når vi ikke længere behersker det sprog, som stammer fra det område, som i så høj grad har påvirket vort samfunds fundament, er det indsigten i, hvem vi selv grundlæggende er, som er på spil.

For nogle generationer siden var det en del af den almene dannelse, at man beherskede det tyske sprog på i hvert fald et vist niveau. Det gjaldt for både borgerskabet, købmandsstanden og for de ledende i fagbevægelsen. Alle vidste dengang, at man måtte beherske det sprog, der tales i det land, som påvirker én selv kraftigt via beslutninger, købsaftaler og ideer. Nu er vi i den samme situation. Vi må stille krav til hinanden om, at viden om tysk sprog, samfundsforhold og kultur igen bliver en del af det, man i bred forstand kalder almen dannelse. Det må begynde med sproget.

Der er i den grad brug for en tysksproglig oprustning i Danmark. Af økonomiske årsager. Af politiske årsager. Men allervigtigst af hensyn til at forstå os selv.

NB! Visse dele af artiklen har været trykt i Berlingske d. 4. april 2021 med Peter Nedergaard som forfatter. Link hertil: <https://www.berlingske.dk/kommentatorer/tysk-hoerer-med-til-almen-dannelse>

Berlingske KOMMENTAR

KOMMENTATORER

Tysk hører med til almen dannelse

Når mange danskeres kendskab til tysk sprog er så ringe, sætter det os simpelthen uden for indflydelse.

Det må være vigtigt at understrege, at viden om tysk sprog, samfundsforhold og kultur igen bliver en del af det, man i bred forstand kalder almen dannelse. Det må begynde med sproget. Der er i den grad brug for en tysksproglig oprustning i Danmark. Af økonomiske årsager. Af politiske årsager. Men allervigtigst af hensyn til at forstå os selv.

KOMMENTAR

Udgivet d. 04. april 2021 kl. 16:00

PETER NEDERGAARD
Professor, Center for Studienskab

Nogle få ord om dannelse

Min yndlingsdefinition af dannelse stammer fra Georg Brandes, som i 1878 på baggrund af sine erfaringer i den tyske hovedstad Berlin skrev, at ordet betød "Universalitet i Modsætning til indskrænket Fagdygtighed" og "den særegne personlige Bearbejden af Kundskabsforraadet i Modsætning til den videnskabelige Videns upersonlige og kollektive Karakter". Brandes havde intet imod fagdygtighed eller videnskab, men dannelse handler ikke så meget om, *hvad* man ved, men om *hvordan* man ved det. Han ser dannelse som en tysk specialitet, absolut beslægtet, men ikke identisk med hverken franske eller britiske idealer såsom at have "esprit" eller at være en "gentleman".

PER ØHRGAARD

Dr. phil. i tysk

Men i Danmark slog den tyske tanke rod. Dannelse er en ordret oversættelse af det tyske *Bildung*. På begge sprog betegner ordet både en proces og et resultat, og processen er nok så vigtig som resultatet. Ordet er også i begge sprog hentet i naturvidenskaben, nærmere bestemt i geologien, derfor betyder det noget ydre, noget der kan iagttages. Men så betyder det i den brug, der især fra omkring år 1800 blev gjort af begrebet, og som stadig gælder, tillige noget indre. Dannelse er en personlig udvikling, som omfatter hele personen, ikke kun kroppen, men også ånden, og i den ikke kun forstanden, men også følelserne. Dannelse må opfattes som en syntese af opdragelse og vækst. Opdragelse, uddannelse er ikke det hele. Det, som kommer fra personen selv, er lige så vigtigt som det, der hentes ind udefra. Men det kan hjælpes på vej af en omverden, som samtidig med at stille krav også opmuntrer til opfyldelse af dem. Skolens opgave er ikke mindst netop dette: at opmuntre.

I min fjerne barndom var information i reglen noget, man skulle opsøge. I dag smides den i hovedet på en. Alt er tilgængeligt, men også uoverskueligt. Derfor skaber den megen information ofte passivitet i stedet for nysgerrighed. Opgaven for en moderne dannelse kan ikke være blot at hælde endnu mere ned i halsen på den opvoksende ungdom, som i forvejen er ved at kvæles. Opgaven at lære ungdommen at sondre, at skelne kanel fra skidt og at gøre sig sine egne tanker (andres kan være gode nok til en begyndelse). Det kan være svært nok, derfor skal der opmuntring til. Og så kan man i øvrigt ikke kun danne sig ved at lære af autoriteter, men også ved at stritte lidt imod.

Da Brandes skrev, kunne han se, at dannelsen selv i hjemlandet Tyskland var ved at blive afløst af et mere instrumentaliseret kvalifikations- eller kompetencebegreb, og han så, at dermed blev individualiteten udvisket og friheden indskrænket. Denne udvikling har jo taget endnu mere fart siden da. Skole og uddannelse betragtes i stigende grad som leverandører af grydeklare fagpersoner, der kan udfylde en på forhånd defineret plads i samfundet – "øge arbejdsudbuddet", som det så smukt siges. Den personlige udvikling tales der mindre og mindre om. Frihed er noget, der føres i munden, men ikke noget, ret mange oplever.

Alt er tilgængeligt, men også uoverskueligt. Derfor skaber den megen information ofte passivitet i stedet for nysgerrighed.

Men det er *friheden*, den åndelige frihed, som dannelsesstanken kredser om. Den er liberal, men ikke liberalistisk, den er social, men ikke socialistisk, den er i det hele taget ikke politisk i ordets nutidige betydning. Men hvad er den så?

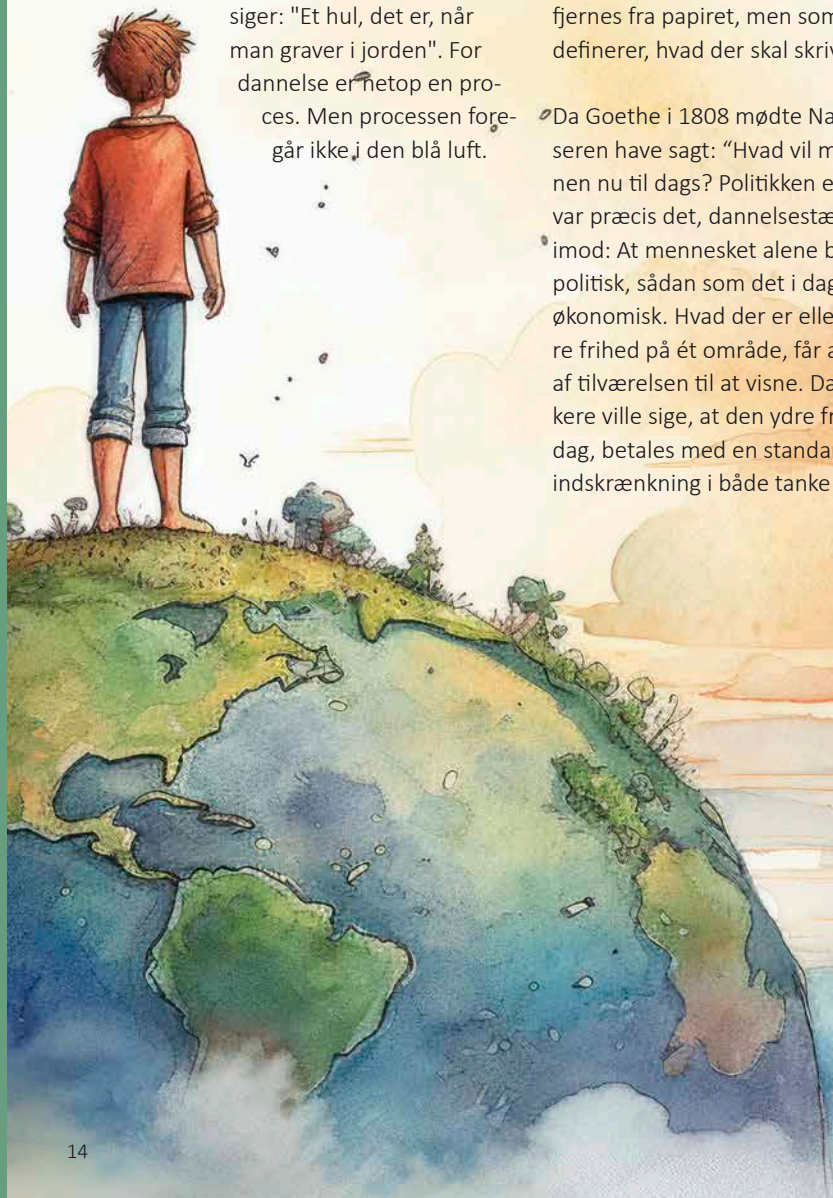
Den er en forestilling om det myndige menneske, der kan gøre brug af sin egen forstand, som Immanuel Kant i 1784 skrev i sin lille opsats "Hvad er oplysning?" Det er den tanke, som Goethe, Schiller, Wilhelm von Humboldt og andre udfolder omkring år 1800 i forskellige former – roman, essay, videnskab – og i øvrigt langt fra altid

med særlig hyppig brug af selve ordet dannelse.

Man kan nemlig ikke lave en liste og sige, at når de og de punkter er krydset af, er man dannet. Jeg har undertiden sagt det sådan, at dannelse er defineret på samme måde, som når man siger: "Et hul, det er, når man graver i jorden". For dannelse er netop en proces. Men processen foregår ikke i den blå luft.

Den udfolder sig gennem arbejde med noget, det være sig et studium eller en beskæftigelse, den finder sted i et stofskifte med verden. Det er måden at arbejde på, der afgør sagen: om man ender som fagidiot eller med videre horisont, dvs. dannet. Man kunne kalde dannelsen for vandmærket i enhver aktivitet: det mærke, som ikke kan fjernes fra papiret, men som ikke på forhånd definerer, hvad der skal skrives på det.

Da Goethe i 1808 mødte Napoleon, skal kejseren have sagt: "Hvad vil man med skæbnen nu til dags? Politikken er skæbnen!" Det var præcis det, dannelses-tænkere var oppe imod: At mennesket alene blev defineret politisk, sådan som det i dag alene defineres økonomisk. Hvad der er eller kan være større frihed på ét område, får andre områder af tilværelsen til at visne. Dannelsens tænkere ville sige, at den ydre frihed, vi nyder i dag, betales med en standardisering og en indskrænkning i både tanke og handling.

Vi har frit forbrugsvalg – hvis vi ellers har råd! – men vi tænker ens, nemlig alene i økonomiske begreber.

Kort sagt er dannelse mere en holdning end en fond af viden. Og dannelsen kan kun komme til udtryk i omgangen med andre mennesker; man kan, som Villy Sørensen engang sagde, "ikke være dannet for sig selv". Man kan for resten heller ikke kalde sig selv dannet, det ville bare være komisk. Men man kan sige det anerkendende om andre.

Til dannelse hører høflighed, hensyntagen, vilje til at lytte – men det er ikke ensbetydende med blot at være flink og give efter! Den dannede er ikke en person uden meninger og handlekraft, men egenskaberne er udviklet af og i personen selv og ikke blot overtaget fra andre. Engang imellem har jeg forsøgt mig med en definition af dannelse som verdslig fromhed: Dannelse er i samfundslivet, hvad fromhed er i kirkelivet. For hvad er fromhed? Det er individets anerkendelse af eller tro på, at der er noget, der er større end én selv, og som man er forpligtet af. Mere jovialt sagt: Evnen til at

se ud over sin egen næsetip. Verdslig fromhed, fordi det ikke er en gudstro, der står i centrum, men et ideal om det menneskelige samfund.

Dannelse er ofte blevet brugt til at slå andre i hovedet med, skønt netop dét er aldeles uddannet. Derfor har dannelsen også været i miskredit, lagt for had som gammeldags og reaktionær. Nu er begrebet åbenbart kommet til ære og værdighed igen – eller måske kun ordet? Meget af den dannelsesdebat, der foregår netop nu, handler for mig at se mere om optugtelse end om natur, mere om professionel kvalificering ("kompetencer") end om "den særegne personlige bearbejden af kundskabsforrådet", som Brandes sagde. Den kritiske sans, som er en del af dannelsen, er derfor også på sin plads over for begrebet selv.

Dannelse er i samfundslivet, hvad fromhed er i kirkelivet.

Tanker om naturødelæggelse og åndens afvikling i Excel-ark-Danmark

Der sættes løbende varmerekorder i disse år, opvarmningen er global, siger man. Polerne smelter, havene stiger, blommetræerne blomstrer i februar. Det varer ikke mange år før vi her i Norden kan gå i korte ærmer året rundt. De fleste er enige om at de ildevarslende klimaforandringer skyldes udslippet af drivgasser, menneskets griske udbytning af naturens ressourcer. Ikke nok med at vi driver rovdrift på hinanden, vores rovdyrinstinkter gør at vi udnytter alt omkring os til bristepunktet. Det er vores 'anden' natur (hyperfornuften) der i forsøget på at domesticere den 'første' natur (den ikke menneskelige natur-natur), ender med at destruere sit eget livsgrundlag. Alle der kan tænke og føle, ved at der er noget galt i store dele af verden. At vi i de privilegerede, vestlige overforbrugssamfund er på vej ind i den sidste tid, ja, at vi for længst befinder os i frit fald.

Foto © Lærke Posselt

SØREN R. FAUTH

Lyriker, oversætter, dr.phil.

Dertil kommer at ånden og den kritiske tænkning aldrig har haft det dårligere i Danmark end i disse år. Statsapparatets tankefjendtlige optimeringsstrategier lader denne epoke gå over i historien som en af de hulest klingende nogensinde. De for-gangne årtiers fatale reformer af folkeskolen og gymnasierne har langsomt, men sikkert, amputeret alle andre fremmedsprog end engelsk og erstattet kulturen, ånden og den selvstændige tænkning med død didaktisk varmluft og jublende digitaliseringsforlibt-hed. Landets humanistiske fakulteter frister en skyggeeksistens på kanten af samfundet, radmagre, afpillede til knoglerne, som vi er. Permanent med udsigt til at vi – igen – skal beskæres, dimensioneres, forkortes osv. Høj-hastighedssamfundet, der gør mennesker syge af stress og depression, har indledt sine sidste, blodige angreb der før eller siden vil afvikle det langsomme, kontemplative sind og udbrede sin indre isørken af målbare kompetencer, viden og færdigheder til alle hjørner af samfundet. Farten fejres, excel-arkene besynges. Vi har for længst glemt – hvilket tilbageskridt for mennesket! – at det langsomme for det meste *er* det hurtige. Alt i vores tid er deformeret til *instrument*, intet i dette land er længere noget *i og for sig selv*, og dermed er – hvor paradoksalt det end fremstår – grundlaget for al innovation endegyldigt fjernet. Fremtiden har allerede skrevet sin egen undergangshistorie. Den historie hedder 'copy-paste og forsvind'.

Den tyske filosof og kulturindustrikritiker, Theodor W. Adorno, advarer i sit af omfang beskedne, af indhold vægtige skrift *Theorie der Halbbildung* (1959) mod det han betegner som "halvdannelse". Hvis man følger Adorno, der stiller sig i den tyske dannelses-

tradition fra Wilhelm von Humboldt, er dannelse det samme som autonomi og frihed, hvilket i nogen grad også betyder frigørelse fra samfundets normative orden, men først og fremmest frigørelse fra den halvdannede middelklasses overfladiske kulturforbrug der ikke har det fjerneste med egentlig dannelse at gøre. Men hvordan overhovedet danne sig selv uden at læne sig op ad det allerede givne, det overleverede, det foreskrivende, ja, hvordan blive dannet uden at underkaste sig bestemte retningslinjer og en forud given orden? Fatter man ordet dannelse i denne brede, idealistiske forstand bærer dannelsen, der altid må vise hen til noget for enkeltindividet heteronomt, allerede i "sit udspring teleologisk sin egen undergang", som det et sted hedder i Adornos skrift. Alligevel er det vanskeligt at forestille sig den i bund og grund konservative, åndsaristokratiske Adorno som fortaler for 70'ernes reformpædagogik og det gennemgribende opgør med (fader)autoriteten der – med rette – for alvor tog fart i 60'erne. En mand der i den grad foragtede jazzmusikken og ringeagtede sporten som depraveret kultur drevet frem af markedets plumpe mekanismer, og som i det hele taget bevægede sig i så tynde luftlag at de færreste kunne og kan trække vejret med ham, ville næppe have været imponeret over dannelsesniveaueet i det managementstyrede og individfikserede Europa, hvor alle er kastet tilbage på sig selv og deres egen lykke, hvor alle er opdraget til at være et singulært selv der skal folde sig hæmningsløst ud, dog uden at have noget at sige verden fordi vi ikke længere kender til andet end dette vores minimale selv. Vores minimale Instagram-selv. Vores naragtige Facebook-selv.

Vores evindelige fravær og amokløbende mangel på fordybelse. Vores fuldstændige fravær af forankring. Vores permanente undvigelse udi det lige-gyldige. Nulmediet "fjernsynet" er for længst blevet suppleret med og overhalet af andre bevidsthedsløvende 'medier'. En uheldsvanger cocktail af heroin og amfetamin har erobret de nuværende og kommende generationers hjerter og perforeret dem: YouTube, Tik-Tok, snapchat, you name it. Det var næppe det Wilhelm von Humboldt mente med frihed og autonomi.

Et sted i talen om halvdannelse begræder Adorno, på trods af faderopgør og friheds-trang, tabet af tradition, eller som det hedder med hans egne ord:

» Der Traditionsverlust durch die Entzauberung der Welt aber terminiert in einem Stand von Bilderlosigkeit, einer Verödung des zum bloßen Mittel sich zurichtenden Geistes, die vorweg mit Bildung inkompatibel ist.

Den nulevende konservative tyske digter og dramatiker Botho Strauß kunne have sagt det samme. Adornos pointe er at modernitetens tab af overlevering – fremkaldt af "verdens affortryllelse" – fører til en tilstand af "billedløshed" og en ødelæggelse (i betydningen: at lægge øde) af ånden der har tilpasset sig en funktion som blot og bart instrument og nu, kunne man tilføje, *passivt* modtager præfabrikerede billeder. En sådan

tilpasning eller rettere derangering af ånden til rent og skært middel for og modtager af noget andet, *gør* fra begyndelsen ånden dannelsesinkompatibel. Den traditionsløse dannelse er den billedløse dannelse, og det er det samme som ingen dannelse. Det autentiske, billedmættede forhold til den fortryllede tradition erstattes af den affortryllede verdens prosaiske, fremtidsfikserede, halvdannede snak afløst af stadigt længerevarende "dopaminpauser". Den tilforn så levende og billedmættede tradition er *død*, atomiseret, erstattet af enkelt-individens solojagt på en subjektiv mening, eller af massernes halvdannede kultur(mis)-forbrug. Danmark samles (hver for sig!), hvis overhovedet, kun foran skærmene. Udviklingen, den teknologiske, den økonomiske, den civilisatoriske, er blevet til afvikling. I stedet for, som i tidligere tiders voldsregimer, at hugge hovederne af folk der tænkte anderledes, har de moderne, vesterlandske samfund valgt at følge en anden strategi: I stedet for at guillotinerer, *gør* de hovederne overflødige, bedøver dem i en sådan grad foran skærmene at de til sidst går ind i en permanent tilstand af urolig dvale.

Andetsteds hedder det hos Adorno at autonomi slet ikke kan

tilvejebringes uden en faderfigur der autoritativt formidler mellem traditionen og subjektet. Akkurat, hedder det, som hos Freud hvor ”autonomien, jegets princip, udspringer af identifikationen med faderen”.

Tillad mig her, som mønsterbryder, at indskyde en biografisk note: Mine tilpassede forældre var ikke en del af 68-oprøret, min opdragelse ikke udpræget anti-autoritær og eksperimentel, men til gengæld komplet udannet, uden nogen som helst form for kulturel overlevering. Ingen tilstedeværelse af det forgangne i barndommens dagligdag, ikke én reference ved middagsbordet om værdier hinsides de materielle. Min farmor var syerske, min farfar var gørtler, min mor mor damefrisør, min morfar sømand, min mor damefrisør, min far bankmand. Det blev først mødet med mine lærere uden for hjemmet, så at sige, der indledte en langvarig transformerende og horisontudvidende dannelsesrejse. Gennem litteraturen åbnede de en verden for mig som jeg end ikke i min vildeste fantasi havde forestillet mig fandtes. Det var mødet med disse lærere, og de tekster (fulde af billeder!) de udpegede for mig, der lærte mig at tænke, fortolke, skrive og tale.

Adorno tvivlede ikke på at skolereformen og opgøret med den ikke helt ”afnazificerede” fadergeneration fandt sted på baggrund af en indre human nødvendighed, men han var samtidig ikke i tvivl om at bortskaffelsen af ”den forældede autoritet” førte til et ”svind i tilegnelsen og inderliggørelsen af det åndelige, som friheden var bundet til”. Det er en paradoksal bevægelse, en svikmølle: tvangens modsætning, friheden, der er bundet til åndens dannelse, går tabt uden

et vist mål af ydre pres og fordring. Frihed uden binding er ikke frihed, men tværtimod at være prisgivet en ren mulighedseksistens hvor intet for alvor bliver til virkelighed og nødvendighed. Eller med et uforglemmeligt billede fra Søren Kierkegaards geniale skrift *Sygdommen til døden*: den som lever abstrakt (uendeligt) og uden *nødvendighed* og endelighed, spræller ubehjælpsomt ’som en sprællemænd i ren mulighed’. Og når man spræller i ren mulighed, kan man lige så godt forsvinde ind i TikTok og andre ”nulmedier” i henved 40 timer om ugen og komme ud på den anden side som funktionel analfabet uden *mulighed* for nogensinde at kunne tænke selv, formulere sig kohærent på skrift og i tale, ja, uden mulighed for at opnå en form for autonomi. Frihed til og ansvar for egen læring i dertil indrettede selvvalgte læringsrum- og miljøer (med dertil hørende – selvvalgte? – diagnoser og differentialdiagnoser) kan i den grad blive en spændetrøje og flugt for sindet. Med alt hvad denne radikalfrisættelse indebærer af autoritetsafvikling og *devaluering* af den faglige ekspertise. Vi svigter i den grad de kommende generationer ved uophørligt at tale *ned* til dem. Alt for ofte har vi forskudt vores egen horisont og perspektiv til *elevens*, uden fornemmelse for at det en elev for det meste har brug for, er en *lærer* der anviser en vej, og som i den forbindelse stiller en række krav. Jeg taler i den grad af erfaring: uden mine lærere var jeg ikke vågnet op, var min ånd aldrig blevet vakt, havde jeg sandsynligvis aldrig fået øjnene op for det afgørende, livsforandrende potentiale i den tyske ånds- og litteraturhistorie; havde jeg aldrig lært at skrive, tænke, tale og stå nogenlunde oprejst i livet.

Efter ønske fra forfatteren sættes der ikke grammatisk komma i artiklen.

"Grøn er livets gyldne træ" – Goethe i gymnasiet

Fagkritisk præambel

Tilbage i 2010 sendte jeg en artikel ind til *WissensWert* nr. 11 om dannelse. Den blev i første omgang afvist med den begrundelse, at den ikke indeholdt umiddelbart brugbare tanker om didaktik. Jeg brokkede mig så meget, at redaktørerne dengang heldigvis trykte den. I år er jeg blevet spurgt, om jeg ville bidrage med en tekst om Goethe til et temanummer om dannelse. Vores fagdebat er derfor i en dejligt positiv udvikling!

ANDREAS HJORT MØLLER

Født 1983, lektor på Herning Gymnasium, cand. mag. i tysk, græsk og latin, ph.d., har arbejdet som litteraturhistoriker 2018-2020 og har været med til at udgive festskriftet *Lys og Lærd* (Klim 2021), *Der deutsche Kreis in Kopenhagen 1750* (European Journal of Scandinavian Studies, De Gryuter 2022) og *Midaldersalderisme i dansk romantisk litteratur* (udkommer på Aarhus Universitetsforlag 12. april 2023).

Først en præambel: Den største fare for tysk i hele uddannelsessystemet består efter min mening i, at faget reduceres til sprogskoleryk og mundtlig kommunikation. Jeg er endnu mere bekymret for det end for situationen med manglende tysklærere i folkeskolen. Flere ville vælge at gå videre med tysk på universitetet, tror jeg, hvis fagets indholdsside i gymnasiet styrkes. Man kan sammenligne optaget på filosofi, litteraturhistorie eller nordisk, fag med en stærk intellektuel indholdsside, med optaget på tysk for at efterprøve denne påstand. Jeg underviste for et par år siden en årgang på litteraturhistorie på Aarhus Universitet, og det var slående, at stort set ingen af dem opfattede tysk som et litterært sprog. Det var, som om der ingen sammenhæng var mellem deres brændende interesse for litteratur og så de to års tysk, som de fleste af dem havde haft i gymnasiet. Til trods for det kunne de fleste af dem godt orientere sig i en tysk tekst, og flere af dem valgte også at læse dele af den tyske tekst. Deres uddannelse fejlede for så vidt ingenting.

En styrket indholdsside kunne bestå i mangt og meget, f.eks. oversættelsesvurdering, litterær oversættelse og tysk-dansk kulturhistorie – inden for 2017-læreplanens udmærkede formuleringer om tysk som et “videns- og kundskabsfag, et færdighedsfag og et kulturfag” som “ligeværdige” dimensioner (stykke 1.1.) og uden at ofre det bærende fokus på mundtlig sprogfærdighed. Men hvis det ender med, at tysk bliver ren papegøje-*chunking* i gymnasiet og *second language acquisition* og *Deutsch als Fremdsprache* på universitetet, så er vi for alvor ilde stedte, og så er tysk blevet endeligt udgrænset fra vores danske kultur som en ren teknisk-praktisk kompetence.

Ikke et ondt ord om *chunking* som redskab i øvrigt – jeg bruger selv den metode i hver eneste tysktimer. Min holdning til en (lidt) svækket indholdsside skal ikke læses som en beklivelse af gode kolleger, men som en kritik af et fag og en gymnasieskole i rivende forandring. De mange reformer har skabt en større kløft mellem de tekster, man læser på universitetet, og dem, man læser i gymnasieskolen – en kløft der er større, end den behøvede at være. I øvrigt mener jeg, at mine nuværende elever er bedre og mere interesserede, end mange var på B- og A-niveau på Langkær Gymnasium for mere end 20 år siden, hvor vi på trods af det læste endog meget højtlitterære tekster alle tre år. I det hele taget har elever i dag et positivt syn

på tysk og Tyskland. Det var helt anderledes for min egen årgang, for hvem tysk var irrelevant og Tyskland fjernt. Desuagtet var den danske germanistik dengang stor og eksisterede på fem universiteter og to handelshøjskoler. I dag kan man kun læse tysk på tre universiteter. Kunne nullernes store germanistikårgange have noget at gøre med de højtlitterære tekster, som man dengang læste i gymnasiet?

En helt oplagt måde at styrke indholdssiden på er at beskæftige sig med Goethes pragtfulde forfatterskab. Det har den fordel, at den unge Goethes Sturm und Drang-stil er bygget op af helt almindelige tyske ord, som er højfrekvente i talt tysk. Det er altså muligt at læse dele af Goethes forfatterskab uden at gå kompromis med idealet om, at eleverne skal lære at kommunikere på et moderne tysk. Jeg vil derfor i det følgende skitsere to forløb med udgangspunkt i Goethes tidlige forfatterskab.

Der Faust-Mythos durch die Zeiten (1.g)

Den første tekst, som jeg har nogen erfaring med at undervise i, er *Faust I* (1808). Den er en overraskende nem tekst syntaktisk og morfologisk, den har et begrænset persongalleri, og hvis man holder sig til dialogvers, er den heller ikke indholdsmæssigt svær. Jeg har netop afsluttet mit Faust-forløb med en dygtig 1.g-klasse. Eleverne mente selv, at de to glosede uddrag fra *Faust I* var nemmere at forstå end den ret lange rap-sang (Buschidos "Mephisto"), som jeg indledte forløbet med. Jeg læser først et uddrag af scenen "Straße", hvor Faust får øje på den sky Gretchen, der er på vej hjem fra skriftestolen. Faust viser sig at være en player, der tænder på hendes snerpethed og uskyld. Det er hylende morsomt, at Mephistopheles i den forbindelse finder det opportunt at opponere mod Fausts erobningsplaner og derfor agerer, ja ikke djævlens advokat, men moraliserende Rasmus-modsat. "Sie ist ein gar unschuldig Ding", siger Mephistopheles om Gretchen. Goethe undlader i sin Sturm und Drang-alesprogsstil at bøje det prædikativt

stående adjektiv, hvilket går smukt i tråd med en 1.g'ers sproglige niveau. *Faust I* er ganske vist udgivet i 1808, men store dele af den er skrevet før; den såkaldte *Ur-Faust*-del går helt tilbage til begyndelsen af 1770'erne. Der er meget diskussionsstof at hente i de ord, som de to herrer i gadescenen bruger om den unge kvinde. Faust kalder hende "Fräulein", når han tiltaler hende, men bruger helt andre ord, når han omtaler hende: "Dirne", "Ding", "Kind", "Geschöpfchen". Objektivisering af kvinden er ikke noget nyt fænomen. Mephistopheles indvender, at han ingen magt har over de fromme, og Faust svarer goddag-mand-økseskaft: Ja ja, men hun er jo fyldt fjorten ("Ist über vierzehn Jahre doch alt")! Sådan ræsonnerer kun voldtægtsmænd in spe. Mephistopheles kalder dernæst Faust for en "Hans Liedlich", og han bruger glosen "liederlich", der primært i dag betyder rodet eller uordentlig, med stort set samme betydning som det moderne danske ord "liderlig". Der er altså sproglig transparens i Goethes tekst. Scenen "Garten", havescenen, er rigtig god til

at lade eleverne arbejde med en personkarakteristik af Gretchen, der har en rørende baggrundshistorie bag sig som reservemor til en afdød søskende. Igen indeholder scenen en masse basisord ("Milch", "Wasser", "Bett", etc.). Næste gang jeg skal læse *Faust I*, vil jeg prøve at læse et uddrag af en tredjed scene, evt. scenen, hvor Mephistopheles bryder ind på Gretchens værelse og planter et guldsmykke (hvor romantisk!), den gruopvækkende samtale, der fører til Gretchens giftmord på hendes mor eller hendes bror Valentins fægtekamp mod Mephistopheles og Faust og hans efterfølgende død. Kedelig er teksten *ikke*.

I henholdsvis 2019 og 2020 udkom to nye, meget forskellige oversættelser af *Faust I*. Det er oplagt at bruge dem til en øvelse i oversættelsesvurdering og litterær oversættelse. De to nye oversættelser ville i øvrigt være et fremragende emne til et studieretningsprojekt i tysk og dansk. Digteren og germanisten Ejler Nyhavns oversættelse (Wunderbuch 2019) er metrisk og ikke

mindst semantisk ekstremt stringent og derfor fremmedgørende; den *gør* intet for at fordanske teksten, men lader den forblive tysk på dansk. Tyske udtryk oversættes 1:1 med tilsvarende danske ord. I "Auerbachs Keller" oversættes versene "Bei einem vollen Glase / Zieh ich, wie einen Kinderzahn / Den Burschen leicht die Würmer aus der Nase" til "Med øllet fyldt i kruset / Da trækker jeg som børnetand / De fyre nemt ormene ud af tuden". Selv "Kinderzahn" bliver ikke til "mælketand", men forbliver en børnetand. Udtrykket "jemandem Würmer aus der Nase ziehen" betyder at udfritte nogen, men findes ikke på dansk. I Jon Høyers mere fleksible og forståelige oversættelse (Gyldendal 2020), i øvrigt mindst den ottende, hvis ikke et højere tal i rækken af *Faust I*-fordanskninger, oversættes versene til et mere idiomatisk genuint dansk: "Når de har tømt et glas, så kan jeg hente / et svar fra dem, som trak jeg i en raketand". Man kunne, hvis man ville, også bruge Arne Rosenhofs oversættelse (Vindrose 1990) som hjælp eller kontroloversættelse. Den er

nemlig i knækprosa og desto mere tekstnær, fordi den ser helt bort fra metrik.

Der er et væld af tyske Faust-tekster, som man kan bruge som kernestof. Jeg har læst Bushidos "Mephisto" om en rappers (Faust) møde med Mephisto, der giver ham en musikkarriere i bytte for sjælen, og et uddrag af Barbara Kindermanns illustrerede børnebog "*Faust. Nach Goethe*" samt udvalgte scener fra Peter Steins i alt 21 timer lange filmede opførelse af både *Faust I* og *Faust II* – med Bruno Ganz som den ældre Faust. Der findes også en ret fjolet ironisk tysk Faust-komedie, der muligvis ikke er ældet med ynde, men som indeholder scener, som man kunne bruge til eksamen, nemlig "*666 – Traue keinem, mit dem du schläfst*" (2002).

Goethe und die beschwerliche Liebe (2.g)

Mit andet Goethe-forløb er bygget omkring et ønske om at se den fremragende film "*Goethe!*" (2010), der er en begavet fortolkning af "*Die Leiden des jungen Werther*" (1774), ikke mindst brevromanens autobiografiske aspekt. Derfor har jeg valgt at læse et uddrag, som er gengivet ret tekstnært i filmen, nemlig scenen, hvor Werther for første gang besøger Lotte, og hvor hun kommer ham i møde i døren med sine seks mindre søskende, som hun skærer skiver af brød til. Eleverne synes, det er svært at læse, men man kan glosere sig ud af meget. Elevernes møde med teksten handler også i høj grad om, hvilke spørgsmål man stiller til den. Der er en del med farver og tøj i scenen, hvorfor mine arbejdsspørgsmål går på det – det er jo centrale gloser, og så kan man altid fortælle lidt videre på tysk og evt. dansk, hvis man synes. En litterær klassiker kan man jo sagtens læse på en mere simpel måde, end man ville gøre det på universitetet.

Efter uddraget af "*Den unge Werthers lidelser*" læser jeg udvalgte ungdomsdigte med kærlighed som emne: "Ganymed" under overskriften *Homöerotik*, samt "Heidenröslein" og "Erkönig" som eksempler på *Verweltlichung und Missbrauch*. Man kunne under denne overskrift også læse digtet "Das Veilchen". Som sikkert rigtig mange

andre lærere landet over læser jeg Rammsteins fortolkninger af de to gamle digte, "Rosenrot" og "Dalai Lama". Der er i øvrigt inspiration at hente i Kate Fuchs og Mathilde Sindings fremragende lærebog "*Stürmer und Dränger*" (Systime 2018). Jeg har planer om at udvide paletten med flere Goethe-tekster på et senere tidspunkt. Store dele af hans forfatterskab kan nemlig læses som udforskning af kærlighed, der ikke falder ind under den traditionelle protestantiske opfattelse af parforholdet: 18. romerske elegi om syfilis, uddrag af de venetianske epigrammer om sex med prostituerede, trekantsdramatik fra *Die Wahlverwandtschaften*, incesttemaet i form af Goethes beskrivelse i "*Dichtung und Wahrheit*" af sin egen søster Cornelia, med hvem han var inderligt (men ikke seksuelt) forbundet, den dybt ironiske incesthistorie om Mignons forældre (broder og søster) fra "*Wilhelm Meisters Lehrjahre*" eller under underskriften *Jung und alt* den såkaldte "Marienbader Elegie", der omhandler den 73-årige Goethes forelskelse i den 17-årige Ulrike von Levetzow. Om sidstnævnte ulykkelige historie har Martin Walser skrevet den fine, sprogligt dog lidt svære roman "*Ein liebender Mann*" (2008), som jeg har brugt i uddrag til eksamen.

Videre perspektiver

Når man læser *WissensWert* og følger med i debatten om "fremmedsprogenes deroute", kan man let blive bekymret for, om dansk

handels- og kulturliv lukker sig om sig selv. I virkeligheden er jeg ikke så bekymret for danskernes mundtlige sprogfærdighed. Der er rigeligt med danskere, som behersker tysk af andre årsager end den, at de har lært det i skolen. Lykke Friis er et godt eksempel. Men om den almindelige student får nok ud af sit tysk, kan jeg godt blive i tvivl om. Det er jo de færreste, der skal bruge taletysk direkte i deres job efterfølgende. Til gengæld ville det være en gevinst for de humanistiske og samfunds-faglige studier, hvis flere opøvede egentlig læsefærdighed. Hvis flere valgte at læse tysk efter gymnasiet pga. en øget interesse for litteratur, ville det også medføre flere tysktalende danskere. Fordi Goethe har skrevet så fremragende verdenslitteratur, kunne hans tekster hjælpe med at bære faget frem. Jeg har på fornemmelsen, at man med ganske enkle og udgiftsneutrale træk ville kunne styrke tysk: Indfør en skriftlig eksamen på B-niveau ved siden af den mundtlige ligesom i Engelsk, styrk indholdssiden en lille smule. Man kunne endda lege med tanken om at indføre et krav om mindst ét Goethe-forløb. Engelsk A har jo sin Shakespeare. Jeg kan nu ellers vældig godt lide den store frihed, som 2017-læreplanen giver læreren. Vi bliver nok også nødt til at erkende, at tysk (indtil videre) ikke er det selvfølgelig store sprog-fag, som det var, dengang mange læste tysk på universiteterne. Men måske er katastrofen ikke større, end vi gør den.

Stalingrad. Nazitysklands vinternederlag for 80 år siden

“Mortuis et Vivis” – “Den Toden, den Lebenden”

Sådan dedicerer Heinrich Gerlach sit store værk (det er en roman, skriver han selv i sit korte “Nachwort”: Dieses Buch ist ein Roman!) om Stalingrad fra sommeren 1942 til begyndelsen af februar 1943 til “De Døde og Levende”, efter at 6. Armés Generalfeldmarschall Friedrich Paulus (1890-1957) på trods af Hitlers ordre om det modsatte har kapitulert til den sovjetiske hærledelse dagen efter den fine udnævnelse, efter at hans udmarvede hær er blevet indesluttet uden mulighed for at kæmpe sig ud af knibetangen.

PER LUND-RASMUSSEN

Lektor, cand.mag. Pers karriere i gymnasieskolen strakte sig over 44 år, et år på Århus Katedralskole og 43 år på Skanderborg Gymnasium, som han forlod d. 1. august 2017

Heinrich Gerlachs (født 1908 i Königsberg, død 1991 i Brake i Niedersachsen) roman hedder “Durchbruch bei Stalingrad” og er skrevet af en “Oberleutnant der Wehrmacht”, som var med i Hitlers angreb på Sovjetunionen d. 22. juni 1941 med kodenavnet “Unternehmen Barbarossa”, og som siden havnede i slaget om Stalingrad fra sommeren 1942 til den bitre ende med kapitulationen i begyndelsen af februar 1943, efter at han selv i slutningen af januar 1943 blev slemt såret i hovedet.

Siden kom han i krigsfangenskab i Sovjetunionen, hvor han benyttede en stor del af tiden til at forfatte sin roman, hvis manuskript blev færdig d. 8. maj 1945, dagen for den tyske værnemagts betingelsesløse kapitulation og dermed slutningen på krigen i Europa. (Ja, så var der jo lige Bornholm, der nok kom af med den tyske besættelsesmagt, de venlige beskyttere, men som tålmodigt måtte vente endnu et lille års tid på, at russerne forføjede sig d. 5. april 1946!).

Det antages, at slaget om Stalingrad, nu Volgograd, forårsagede omkring 850.000 døde, lemlæstede eller savnede tyske soldater og

allierede fra fx Ungarn og Rumænien, mens en god million sovjetborgere mistede liv og førlighed.

Ak ja, og det er nok en refleksion værd, at på samme tid (december 1942) på den anden side af Atlanten støbes de kugler, der definitivt skal afslutte 2. verdenskrig, idet forskere på University of Chigago fremkalder den første menneskeskabte nukleare kædereaktion, der d. 6. og 9. august 1945 – transformeret til a-bomber – bliver Hiroshima og Nagasakis hårde skæbne.

I 1949 bliver Gerlachs manuskript imidlertid konfiskeret og anbringes i "Das Russische Staatliche Militärarchiv" i Moskva, hvor "die Urfassung des Romans" først bliver fundet i februar 2012, altså længe efter "die Wende". Carl Gansel har fået den fantastiske idé at forsøge at få adgang til arkiver i Moskva, og han finder Gerlachs konfiskerede manuskript, får fotograferet siderne og tager dem med hjem til Tyskland.

Carsten Gansel er en tysk litteraturvidenskabsmand født i 1955, som har skrevet et meget oplysende og interessant tillæg til den nye udgave af "Durchbruch bei Stalingrad" 2. oplag 2016, Galiani Verlag Berlin, hvor den spændende tilblivelseshistorie sluges i én køre.

D. 21. april 1950 bliver Gerlach løsladt fra sit krigsfangenskab og vender hjem til Tyskland

hvor han genoptager sit arbejde som gymnasielærer, "Studienrat", mens han forsøger at erindre sit af dem Sovjetischen Geheimdienst konfiskerede manuskript, som han ikke tror, han skal se mere, så han kan få udgivet sin vigtige roman om Stalingrad.

Heinrich Gerlach kommer i forbindelse med en læge i München, Dr. Karl Schmitz, der befatter sig med hypnose, og som mener, han kan hjælpe skjulte erindringer frem i lyset hos patienter, der har et sådant behov, mens derimod den i 1939 afdøde, voldsomt berømte wienerlæge, Sigmund Freud, pudsigt nok i slutningen af sit liv distancerede sig fra hypnose som terapeutisk behandling. Men i 1950'erne oplevede hypnose en renæssance som behandlingsmetode.

I "Illustrierte Quick" kan man d. 26. august 1951 læse følgende: "Rußland-Heimkehrer erhält durch Hypnose-Behandlung sein Gedächtnis zurück. An der Grenze sei ihm der Roman, ein Packen Blätter von ein Paar Hundert Seiten, abgenommen worden. Gerlach erinnert sich. Ja, ein Manuskript über die Tage von Stalingrad. Er hat es sich in der Gefangenschaft von der Seele geschrieben. Aber wie war das alles?... Entsprechend wandte sich Gerlach im Januar 1951 an Dr. Schmitz mit der Anfrage, ob der ihm bei der Wiederherstellung seines Romans helfen könne. Dabei schilderte er in einem Brief die Situation, die jeweils eintrat, wenn er versuchte, den Text zu erinnern".

Den gode Dr. Schmitz var ved at få udgivet en bog, "Was ist, was kann, was nützt Hypnose?", så det ville være "gefundenes Fressen", hvis han kunne fremkalde nogle af Gerlachs fortrængte erindringer.

Gerlach siger: "Ich habe mich an den Versuch einer Rekonstruktion gemacht, aber auch dieser Versuch ist fehlgeschlagen. Bei jedem Versuch schiebt es sich wie ein Schleier davor. Es geht nicht! Bis auf einen Abschnitt, der mir besonders am Herzen lag, die Schilderung des Weihnachtsabends 1942. Diesen Abschnitt konnte ich in den Weihnachtstagen des vorigen Jahres (1950) in starker Gemütsbewegung in einer halben Stunde ohne jede Korrektur niederschreiben."

Da Gerlach ikke selv har midlerne til hypnose-sesancerne, indgår han en aftale med "die Illustrierte Quick", om at bladet får eneret på "die Berichterstattungsrechte" mod at Quick betaler for behandlingen. Behandlingen virker tilsyneladende. Quick betaler 1750 DM til Dr. Schmitz, og i 1957 udkommer 1. udgaven af romanen med titlen "Die verratene Armee", som bliver en bestseller.

På dansk kom den i Mogens Boisens oversættelse til at hedde "Dødsdømt Armé".

Romanen består af tre dele. Første del hed oprindeligt "Die Flucht" korrigeret til "Wetterleuchten". Anden del: "Zwischen Nacht und Morgen". Tredje del: "Am Kreuz der Erkenntnis". Endelig følger i den nye 2016-udgave af "Durchbruch bei Stalin-grad" ganske kort "Schlussrechnung" samt "Nachwort" og ikke mindst Carsten Gansels fremragende og omfattende "Anhang" på s. 519-690 og til allersidst en "Danksagung" på s. 692-693.

Den førømtalte Dr. Karl Schmitz bliver imidlertid grådig, da han ser Gerlachs store succes med "Die verratene Armee", så han forlanger 20% af hans forfatterhonorar som tantieme, idet han påstår, at Heinrich Gerlach ikke ville have kunnet skrive sin roman uden hans hypnosekunster. Han påstår ovenikøbet, at Gerlach har underskrevet en kontrakt, hvor han forpligter sig til at betale Schmitz en del af sit honorar, hvis bogen bliver en succes. Dét erindrers Gerlach dog ikke, men der indgås efter nogle år forlig, hvor Gerlach betaler en større sum til den grådige doktor.

Da nu Gerlach selv har nævnt skildringen af juleaften 1942 som noget, der lå ham særligt på hjerte, vil jeg gerne slutte denne artikel med et par velvalgte eksempler fra anden dels "Schwarze Weihnacht":

Seks mænd, herunder Breuer, Gerlachs alter ego, sidder juleaften i deres usle bunker, hvor de sulter og fryser og savner og mindes: "Als es draußen dunkel war, zündete Breuer die Lichter an. Nie gekannte, warme Helligkeit verbreitete sich durch den kleinen Raum und spiegelte sich in den silbernen Fäden des Kranzes und in den blanken Augen der sechs Männer, die schweigend in die flickernden Flämmchen blickten. Und mit dem Duft des Wachses und der knisternden Kiefernzweige zog der Atem der Heimat durch den Bunker. Da nahm Breuer die Mundharmonika zur Hand, und leise erklangen die alten Lieder der Heiligen Nacht"...

"Langsam brannten die Kerzen herunter. Noch einmal flammten sie nacheinander hell auf und erloschen. Die lichten Tropfen des Wachses erstarrten an den Leuchtern und gelblichen Eiszapfen. Draußen aber flog kein Engel, da strich der Tod mit schwarzem Flügelschlag über das Land".

Der optræder også en præst, Pfarrer Peters, der prøver at bringe de døende og sårede soldater lidt julehåb og trøst, selv om han måske ikke selv tror på det længere. Og på den måde får Gerlach tydeliggjort det tragiske og håbløse i en situation, hvor det er døden, der regerer, og som de alle har været med til at nedkalde over "fjenden", og som denne generøst har sendt tilbage, indtil der ikke er flere levende til at fejre "sejren" eller begræde "nederlaget":

"Herr Pfarrer, bitte... eine Zigarette!", Peters steckt einen Lichtstumpf an und setzt sich zu dem einsamen Totenwächter.

"Was machen Sie denn hier?"

Der junge Kerl schluckt ein paar mal. "Ich bin hier wegen...wegen Selbstverstümmelung! Aber..", jetzt schreit er fast, "es ist ja nicht wahr! Ich habe es nicht getan!"

"Mann, sagt der Pfarrer ernst, "heute ist Weihnachten. Denken Sie daran... und denken Sie an Ihre Mutter. Lügen Sie nicht!... Sie haben sich selbst in den Fuß geschossen!" Der junge Soldat sieht den Pfarrer angstvoll an, sein Mund steht halb offen, die Lippen flattern. Und dann verzieht sich sein Gesicht, er hebt den Arm vor die Augen und weint, weint hell und wimmernd wie ein Kind. Der Pfarrer streicht ihm behutsam über das Haar. "Ich kann nicht mehr!" schluchzt der Junge, "kann nicht mehr... Es ist furchtbar... Ich will doch nicht sterben... Ich will fort! Mutter... Mutter!"

Sein Stammeln geht wieder in winzelndes Weinen über. Unvermittelt hebt er den Kopf, schiebt ihn Peters dicht vor die Augen, seine Hand krallt sich in die Schulter des Pfarrers. "Sie werden mich erschießen, nicht wahr? Sie werden mich erschießen!"

Dem Pfarrer krampft es das Herz zusammen. Was soll er sagen! Ja, man wird ihn erschießen... "Wir stehen alle in Gottes Hand, mein Junge", spricht er".

Ak ja, nu er det ikke længere Tyskland over for Sovjetunionen. Nu er det Rusland over for Ukraine, men dét, der sker, er desværre det samme: Død over liv!

Master-uddannelse i tysk på SDU

Syddansk Universitet i Odense tilbyder et kursus, der henvender sig til tysklærere på ungdomsuddannelser: Her får du aktuel tysk faglig viden og kan arbejde med didaktisk udvikling.

Syddansk Universitet i Odense udbyder et mastermodul i tysk for undervisere på ungdomsuddannelserne, hvor der vil blive sat fokus på aktuelle politiske, historiske og kulturelle udtryksformer i Tyskland, samt hvordan disse sættes i en fagdidaktisk kontekst.

Kurset er udviklet af lektor Anke Piekut og lektor Moritz Schramm, der begge underviser på de fire seminarer, der udgør mastermodulet. Ligeledes har Anne-Sofie Paaske, tysklærer på Horsens Gymnasium, og Maja Dinsen Willems, tysklærer på Køge Gymnasium deltaget i udviklingen af kurset med henblik på at styrke undervisningens relevans for den daglige praksis. De sidstnævnte vil også agere kursusledere på de fire seminarer. På baggrund af interviews med de involverede parter, præsenterer denne artikel uddannelsen og de overvejelser, der ligger til grund for indholdet af den.

Den ene initiativtager bag uddannelsen er Moritz Schramm, som er et navn, de fleste gymnasielærere i tysk vil kunne genkende. Han har i mange år forsket og undervist i aktuelle udviklinger i Tyskland både inden for kultur, samfund, politik og historie. Han har skrevet bøger om tysk kultur – den seneste ved navn “Kampen om midten. Tysk politik i det 21. århundrede”, som udkom på Gads forlag i 2021. Derudover har han medvirket i tv-programmer, er en af de mest brugte Tyskland-eksperter i de danske medier de seneste år og har været lektor ved tyske studier i Odense siden 2008. Moritz Schramm fortæller, at han de seneste par år har bemærket, at tysklærere har efterspurgt aktuel viden om tysk kultur – og hvordan denne kan gøres relevant i en undervisningspraksis:

“Jeg har igennem mange år fornemmet, at der er en stigende interesse i Danmark i de aktuelle udviklinger i Tyskland, ikke mindst efter Brexit og de nye geopolitiske udviklinger. Samtidig kan det være svært for mange, også i undervisningssektoren, at følge med i de helt aktuelle udviklinger. Helt grundlæggende handler det altså om at sørge for, at tysk som fag bliver endnu mere aktuelt, relevant og interessant for eleverne”, fortæller han.

Anne-Sofie Paaske, der er tysklærer på Horsens gymnasium på sit 19. år, genkender dette fra sit arbejde. Hun udtaler også, at hun oplever, at færre elever er der for sprogets skyld. Derfor er det vigtigt at kunne

sætte faget i et større perspektiv for at fastholde elevernes interesse:

“Nogle gange så lærer de mest, når de glemmer, at vi har tysk, og lærer sproget for at kunne forstå de aktuelle emner. Jeg tog en master i tysk i 2017, som har hjulpet mig i tyskundervisningen, men som jeg også har brugt i mit hovedfag historie og i tværfaglige sammenhænge f.eks. SRP”, fortæller hun.

Moritz Schramm og Anke Piekut peger begge på den styrke, der ligger i det tætte samarbejde med de to gymnasielærere:

“Vi har været meget optaget af, at kurset skulle svare til den virkelighed, som gymnasielærerne står i. Både i forhold til læreplanerne og udvalg af emner og materialer. Gymnasielærere var med i planlægningsfasen fra starten af, og de var med til at udvikle modulet samt give feedback undervejs på vores tanker og forslag”, fortæller Moritz Schramm om samarbejdet.

Anne-Sofie Paaske i en undervisningssituation på Horsens Gymnasium

En grundtanke i udviklingen af uddannelsen har været at etablere et stærkt samarbejde og synergi mellem den faglige viden om Tyskland, som Moritz Schramm kommer med, og den fagdidaktiske forskning, som Anke Piekut kommer med. Således er der på seminarerne en lige vægtning imellem oplæg og viden om aktuel tysk kultur og

den didaktiske refleksion og udviklingen af undervisningens praksis. Anke Piekut er forsker i uddannelsesvidenskab og studieleder for “Master i Gymnasiepædagogik, didaktik” på SDU.

”Moritz har en stor viden om, hvad der foregår i tysk kultur, hvor min viden er på det fagdidaktiske – altså hvordan den didaktisk refleksion kan gøre stoffet relevant for undervisere og elever, så praksis kan udvikles. Både ved at diskutere og overveje tysk fagets didaktik, men også helt konkret ved at tilrettelægge fx undervisningsforløb med udgangspunkt i seminarets temaer”, fortæller Anke Piekut.

Moritz Schramm ser kurserne som en slags videreuddannelse i det helt aktuelle Tyskland, men også som et tilbud om samarbejde mellem forskning og undervisningspraksis.

“Jeg håber at kurset kan være med til at etablere et tættere samarbejde mellem universitetsverdenen og gymnasierne – også efter det er slut. Det tror jeg, vi alle vil have gavn af”, fortæller han.

Første seminar finder sted i oktober 2023, og uddannelsen strækker sig over fire seminarer i alt.

Se mere information på Syddansk Universitets hjemmeside:

Eller kontakt Bettina Ross for yderligere information. Mail: bettina.ross@sdu.dk / Telefon: 65503659.

le:v:el

SJOV MED SPROG GIV DINE ELEVER LYST TIL AT TALE TYSK

ELEVATE: LEARN: VOCALISE:

Med de rigtige aktiviteter får eleverne lyst til at tale tysk

En hel eller halv dag med sjove øvelser med fuldt fokus på elevernes mundtlighed. Du får øvelserne med hjem, så du kan bruge dem direkte i din undervisning allerede dagen efter. Vi taler tysk hele dagen - natürlich. Skolebaseret kursus for hele faggruppen eller åbne hold i København.

Læs mere på studieskolen.dk/level

le:v:el er et nonprofit kompetencecenter for sprog læring i praksis. le:v:el er en del af Studieskolen.

Mine tre favoritsteder

Kære tyskkolleger
Som ny i bestyrelsen er jeg blevet bedt om at beskrive tre "favoritsteder" i Tyskland. Jeg har valgt at præsentere nogle sandsynligvis mindre kendte byer, som samtidig er steder, vi laver udvekslinger med på min skole, Frederiksborg Gymnasium og HF. Ét af stederne ligger lige på den anden side af grænsefloden Inn i Østrig.

KASPER BØCHER

Underviser i tysk og idræt på
Frederiksborg Gymnasium og HF

Denne gang tager
Kasper Bøcher os med
til sine favoritsteder i Tyskland

In Ilmenau ist der Himmel immer blau...

I Thüringen tæt på Landeshauptstadt Erfurt finder man "Goethe und Universitätsstadt" Ilmenau. Her kan man eksempelvis vandre til toppen af "Kickelhahn" (861 meter højt "bjerg") og finde "Goethehäuschen" og ikke mindst "Wanderers Nachtlied" som er at finde skrevet på væggen – af Goethe selv d. 6. september 1780!

Byen er i øvrigt en smukt beliggende mindre universitetsby med let adgang til Thüringer Wald, museer og kirker.

In allen Wipfeln ...

Alzey

I Bundesland Rheinland-Pfalz, i nærheden af Mainz, finder man Alzey – en by med cirka 20.000 indbyggere og den fjerdestørste i Rheinessen. Byen er velsignet med meget behageligt klima – vist nok det sted i Tyskland det regner mindst – og derfor er området omkring Alzey ideelt til dyrkning af vindruer, hvorfor det ikke er svært at aflægge besøg i et Weingut eller to.

Byen er perfekt udgangspunkt for vandre- og cykelentusiaster, og en afstikker til Mainz med bl.a. Gutenberg-Museum er et *Muss*.

Schärding, Österreich

Beliggende ved grænsefloden Inn og i nærheden af Passau finder man den lille, idylliske, østrigske barok-by Schärding. Byen har en lang og omtumlet historie og har flere gange været oversvømmet, senest i 2013, hvorfor den i dag er karakteriseret ved en imponerende Hochwasser-Schutzmauer.

Det er en meget hyggelig by med masser af små Gassen, og den er omgivet af pragtfuld natur. En cykeltur langs Inn til Passau er et *Muss*.

Stadtmitte Alzey

... og om aftenen kan man besøge Restaurant zur Bums'n (ja, det hedder den altså)

Har du husket at betale kontingent?

Hvis du ikke har modtaget opkrævning for kontingent, eller der er et andet ift. dit medlemskab, du er i tvivl om, så send en mail til vores kasserer – Signe Schou – til: kasserer@tysklaererforeningen.dk

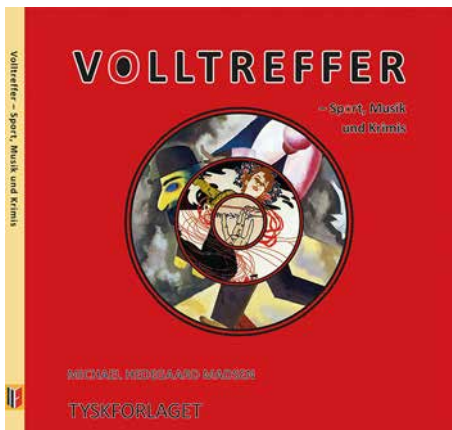
Boganmeldelse

Volltreffer

“Volltreffer”, der er skrevet af Michael Hedegaard Madsen og udkom i 2022, er en lærebog, der tager både lærere og elever i hånden og fører dem trygt gennem tre kapitler og emner – *Musik, Landeskunde og Krimi/Mord* – som alle tre er koblet op på bogens overordnede emne: SPORT. Bogen er målrettet tysk B-niveau og indeholder en tydelig progression, idet sværhedsgraden stiger i løbet af bogen. Første og andet kapitel anbefales af forfatteren selv at gennemføre i 1.g eller starten af 2.g.

SIGNE BREINHOLT SCHOU
Underviser i tysk og religion på
Københavns Åbne Gymnasium

Til hvert af bogens underemner er der (glaserede) tekster, sange/sangtekster, billeder og digte som alle er grundigt didaktiseret. Alle tekster er lige til at bruge i undervisningen, idet der til hver “tekst” er masser af opgaver – visuelt illustreret med et lille hus, der fungerer som en god og overskuelig oversigt. Opgaverne er opdelt i tre faser: *vor dem Lesen/Hören – während des Lesens/Hörens – nach dem Lesen/Hören*. Der er opgaver både i bogen og på Tyskforlagets hjemmeside, hvor der er masser af materiale lige til at printe.

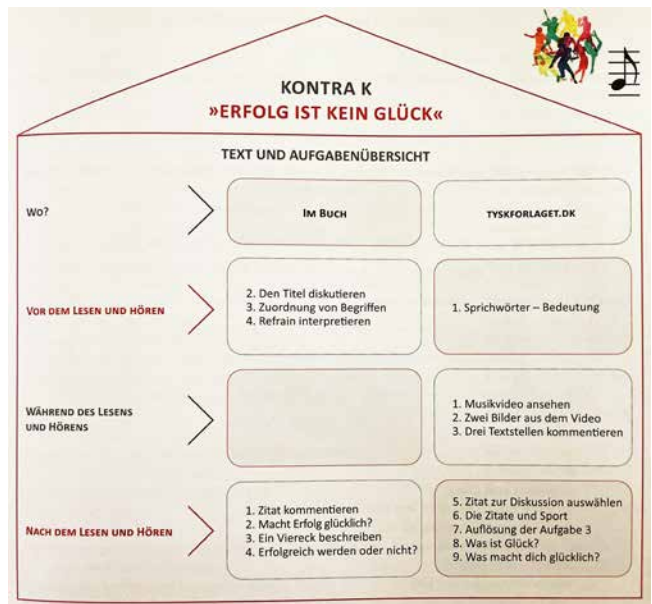
Opgaverne er meget forskelligartede og giver eleverne mulighed for at øve mange forskellige kompetencer. I bogens start er der ikke fokus på tekstlæsning, og kapitlet indeholder – ud over et enkelt interview –

udelukkende sange og sangtekster (hvilket jo også er oplagt, kapitlets emne taget i betragtning), og eleverne stifter bekendtskab med bl.a. Mark Forster og Die Toten Hosen. Her er tanken med opgaverne at få elevernes forforståelse for emnet i spil, og derudover fokuseres der mere på mundtlighed, ordforrådsøvelser og kreativitet. Eleverne skal fx lave en musikvideo, producere mindmap, beskrive billeder, men der er også mere klassiske og litterære opgaver som fx *Resümee schreiben*, *Textstellen kommentieren* og *Refrain interpretieren*.

I bogens andet kapitel, der har emnet *Landeskunde*, tager teksterne os med en tur rundt i Tyskland – til bl.a. Bayern, Hamburg og Nordrhein-Westfalen – og afslutningsvis også et smut til Schweiz og Østrig. I dette kapitel er materialet mere tekstbaseret, men et stort plus er teksternes længde, som i de fleste tilfælde minder om det, eleverne møder til eksamen.

I tredje og sidste kapitel stiger sværhedsgraden med emnet *Krimi*. Her skal eleverne – efter en kort tekst, der introducerer genren – arbejde med noveller (de fleste omkring fem ns) og et enkelt digt. Her fortsætter de varierede opgaver, og ud over mere tekstnære opgaver er der også elevaktiverende opgaver som rollespil, digt-skrivning og forskellige samtaleøvelser.

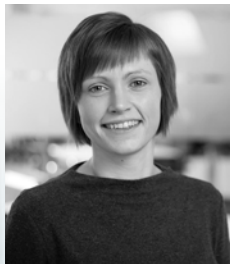
Jeg kunne måske godt savne lidt introduktioner til kapitlerne, emnerne eller de enkelte materialer, og bogens layout kan forekomme en smule tungt og monotont. Men bogen indeholder uden tvivl mange gode materialer, og her er megen inspiration at hente. Bogens helt store plus er, at materialerne er lige til at bruge i undervisningen med glose-ring og en velovervejede og gennearbejdet didaktisering.

Filmanmeldelse

Die Wannsee Konferenz

Die Wannsee Konferenz – instrueret af Matti Geschonneck – er den nyeste film (2022), der formidler, hvad der skete på det historiske møde d. 20. januar 1942 i en pragtvilla i Wannsee. Filmen er baseret på et referat af det historiske møde, så det er en primært fiktiv fremstilling.

MARIA SMITH

Cand.mag. i tysk og filosofi, tidl. underviser på STX, HF, HHX og HTX

På mødet drøfter 15 højtstående embedsmænd og funktionærer fra SS, politiet, nazistpartiet, ministerier og tysk-besatte områder, hvordan de lavpraktisk skal udrydde Europas jøder som den endelige løsning på det jødiske spørgsmål. Ikke et ord om hvad og hvorfor, kun hvordan.

Vi følger deltagerne i realtid fra deres ankomst til villaen, til de forlader den igen små to timer senere. Trods sine 112 minutter – stort set kun i mødelokalet – bliver filmen ganske medrivende i takt med, at det store persongalleri bliver præsenteret og karaktertræk, holdninger og roller folder sig ud under efterhånden langsommere og dybere dialoger.

Mødet har karakter af et nøgternt kammer spil og giver en fornemmelse af den kynisme og afklarethed, der er hos deltagerne uden at gøre dem til monstre. Der bliver vakt et nødt håb om en human holdning hos Dr.

Stuckart, statssekretær i Indenrigsministeriet, da han rejser kritik af nedskydning som metode til at udrydde 11 millioner jøder. Det viser sig dog hurtigt, at hans betænkninger alene skyldes hensynet til soldaternes mentale helbred og planmæssig udførelse.

Deltagerne er almindelige mænd, som har fået en udfordrende opgave, hvor uklarheder sagligt må opklares på et møde "mit anschließendem Frühstück", som invitationen lyder. Der er magtkampe, rynkede næser, blikke og tvivl om, hvem der kan og må hvad, og medarbejdere tales til rette i et tilstødende lokale som på enhver arbejdsplads.

Mellem folkedrab og cognac falder der lykønskninger med et nyfødt barn og ideer

om at tage familien med til Wannsee. Det er normaliteten, den sømløse overgang mellem hverdag, fornøjelse og industrielt massebord, som skræmmer og er filmens styrke.

Som undervisningsfilm er udfordringen mange billedlige og bureaukratiske vendinger omkring Holocaust i en historisk sammenhæng, som eleverne måske ikke kender tilstrækkeligt. Med god forberedelse kan den i 3.g tjene som uddybning af et beslægtet emne fra undervisningen, eksempelvis *Vergangenheitsbewältigung*, som et fagligt samspil eller puljetimer.

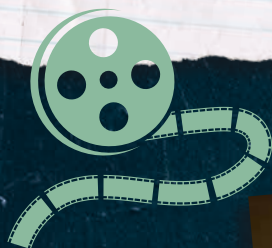
Forberedelsen kan bestå af arbejde med NS-ideologien, regimets organisation, den fornødne historiske ramme og personerne (eller praktikerne og bureaukraterne). Det vil hjælpe eleverne at have et fokus – individuelt eller gruppevist – når de ser filmen. Sidenhen kan der arbejdes med udvalgte passager gennem centrale citater, brug af rollespil eller lignende, som tydelig- og levendegør forskellige positioner og temaer. ZDF's mediatek har interessante materialer om emnet, en oversigt over personerne og deres liv efter krigen og et katalog med forslag til didaktisering målrettet tyske elever.

Der kan arbejdes med filmiske virkemidler, især i begyndelsen, hvor kuglepenne, bordkort, ansigtsudtryk og andre detaljer ordløst sætter scenen. Det er genialt og kombineret med imponerende skuespil. "Die Wannsee Konferenz" har velfortjent vundet talrige priser – bl.a. Grimme-Preis og Deutscher Fernsehpreis – og blev den mest sete film i Tyskland i 2022.

KULTURKOMPASSET

Das Haus der Träume

Hvis du endnu ikke har fået set serien "Das Haus der Träume" / "Drømmenes hus", så vil vi anbefale dig at gøre det! Serien, der er baseret på Sybil Volks' roman "Torstraße 1", foregår i Berlin i slutningen af 20'erne og starten af 30'erne og er en rørende fortælling om menneskene omkring det nyåbnede – og jødisk-ejede – stormagasin JONASS. Serien har to sæsoner og kan ses på DR.

Flugt

Besøg det nye museum FLUGT i Oksbøl. Museet åbnede i sommeren 2022 og er dedikeret til flygtnings historier. Her kan du bl.a. lære mere om de tyske flygtninge fra 2. verdenskrig. Flere informationer på museets hjemmeside: www.flugtmuseum.dk

TYSKSPROGEDE NETFLIXFILM OG -SERIER

Kejserinden

“Da den rebelske Elisabeth falder for kejser Franz og bliver hans umage brud, træder hun ind i en verden fyldt med spændinger og intriger ved hoffet i Wien.”

Kleo

“Efter Berlinmurens fald beslutter en tidligere østtysk spion at finde ud af, hvem der forrådt hende og hvorfor – og hun bruger sine dødbringende evner til at hævne sig.”

Intet nyt fra Vestfronten

“Da 17-årige Paul slutter sig til Vestfronten under 1. verdenskrig, bliver hans umiddelbare begejstring snart knust af virkeligheden i skyttegravene.”

CIRKUSLAND I SLAGELSE

NYD EFTERMIDDAGEN MED
HANSI HINTERSEER
OPEN AIR - KONCERT

KONCERTEN BEGYNDER KL. 15

BILLETEN GIVER ADGANG
FRA KL. 12

RIGTIG GOD FORNØJELSE!

Oplev
Hansi Hinterseer
under åben himmel i
Cirkusland i Slagelse
d. 6. august 2023

Mød bestyrelsen!

Vi håber på at møde mange af jer til Årsmødet d. 9.-10. november i Fredericia. Indtil da kan I lære os lidt bedre at kende her.

Christian

Funktioner i bestyrelsen:

Efter bestyrelsens konstitution trådte jeg til som formand. Ud over den post er jeg bestyrelsens repræsentant i både Pædagogisk Samarbejdsudvalg under GL, hvor alle faglige foreninger mødes, samt i Fagligt Forum og i GymSprog. Desuden er jeg samarbejdsperson med Region Syddanmarks indsats for tysk i den region.

Om Christian:

Jeg er 40 år og underviser på Holstebro Gymnasium og HF i fagene tysk, AP og historie. Privat er jeg gift med Maria, og vi bor i Holstebro med vores tre børn på 9, 9 og 6 år. Min fritid bruger jeg sammen med min familie og venner, tager på mountainbiketure, spiller badminton og rejser til oplevelser i ind- og udland.

Signe

Funktioner i bestyrelsen:

I starten af året, hvor bestyrelsen konstituerede sig, trådte jeg til som næstforperson og var også så heldig at få tjansen som kasserer. Deruover er jeg redaktør på vores fantastiske blad WissensWert. På KUA har man oprettet et Gymnasieråd, hvor jeg vil være bestyrelsens repræsentant.

Om Signe:

Jeg er 41 år og underviser i tysk, religion og AP på Københavns åbne Gymnasium. Privat er jeg gift med Jan, og vi bor i Hvidovre med vores tre børn på 6, 10 og 14 år. Jeg har spillet håndbold hele mit liv, men pt er håndboldbanen byttet ud med fitnesscentret og håndbolden med en spinningcykel.

Mette

Funktioner i bestyrelsen:

Jeg trådte ind i bestyrelsen i efteråret 22 og arbejder hovedsageligt på Wissenswert-redaktionen. Derudover er jeg bestyrelsens sekretær.

Om Mette:

Jeg er 44 år gammel og underviser i tysk og engelsk på Gl. Hellerup Gymnasium, hvor jeg også er læsevejleder. Jeg bor i Gurre med min mand og vores to døtre på 8 og 10. Vi bor i et gammelt stråtekt hus på en stor naturgrund, så en stor del af fritiden går med have og husvedligehold. Ellers holder jeg meget af at gå ture i skoven, sy og læse bøger.

Kasper

Funktioner i bestyrelsen:

Jeg er jo ny i bestyrelsen og har indtil videre mest været optaget af at hjælpe med til at lave næste årskursus. Samtidig er jeg ret optaget af, at vores forening politisk gør, hvad den kan for at styrke tyskfagets placering i ungdomsuddannelserne. Det har været en spændende start i bestyrelsen, og jeg ser frem til det fortsatte arbejde..

Om Kasper:

Til daglig undervises jeg på Frederiksborg Gymnasium og HF i Hillerød i fagene tysk og idræt. Det har jeg gjort i mere end 20 år nu. Jeg bor sammen med min familie i en lille flække nordvest for København. Jeg bruger helst tiden sammen med familien, på min racercykel og også gerne til koncerter/i teatret m.m.

Jenny

Funktioner i bestyrelsen:

Mine hverv i bestyrelsen for Tysklærerforeningen er først og fremmest at arrangere kurser i ind- og udland. Derudover arbejder jeg med billedsiden af WissensWert og har i længere tid stået for kontakten til Goethe instituttet og nu også ambassaden. Arbejdet i foreningen er et dejligt supplement til mit job i øvrigt, faglig sparring med de øvrige medlemmer, kontakt med spændende organisationer og interessegrupper inden for tysk gør arbejdet interessant og meningsfyldt.

Om Jenny:

Jeg er 59 år, har to voksne børn og bor med min mand og hund nord for København. Jeg underviser i tysk, billedkunst og design og arkitektur på Nærum Gymnasium. I min fritid går tiden med besøg af et utal af kunst- og arkitektur udstillinger, fitness, lange gåture og samvær med familie og venner.

Loan

Funktioner i bestyrelsen:

I bestyrelsen sidder jeg hovedsageligt med vores fagblad, WissensWert, hvor jeg er med til at planlægge emner, kontakte skribenter og læse korrektur. Derudover står jeg for kontakten med Deutsche Auslandgesellschaft i Lübeck og hjælper til med vores Facebook-side.

Om Loan:

Jeg underviser i tysk og spansk på Holstebro Gymnasium & HF og er pt. i gang med mit pædagogikum. I min fritid nyder jeg at være sammen med min kæreste, venner og familie, og dedikerer desuden meget af min tid i køkkenet, hvor jeg eksperimenterer med alverdens retter. Derudover er jeg at finde på en spinningscykel eller udenfor i naturen, hvor jeg løber.

Elisabeth

Funktioner i bestyrelsen:

I bestyrelsen forsøger jeg samtidig med barslen at være behjælpelig med fagbladet WissensWert, hvor jeg har fornøjelsen af at finde emner og indlæg og kontakte skribenter. I mødet med de mange bidrag, som jeg læser korrektur på, opdager jeg yderst interessante perspektiver på tyskfaget.

Om Elisabeth:

Jeg underviser i tysk, oldtidskundskab, AP og i den nærmeste fremtid forhåbentlig også i græsk på Frederikshavn Gymnasium. Dog er jeg netop på barsel med vores første barn, Knud, på 5 måneder. Det går al min tid (og fritid) med her i Aalborg, hvor min kæreste og jeg har slået os ned. Jeg nyder at strikke tøj til Knud, og jeg elsker at løbe, og når situationen tillader det, så hopper jeg i løbeskoene.

Årsmøde

fra torsdag d. 9/11 til fredag d. 10/11 2023

Torsdag d. 9. november

- 9.30-10.00 **Ankomst**
- 10.00-11.30 **Judith Hermanns forfatterskab**, oversættelse og didaktik, oplæg og workshop v. *Jørgen Monrad*, Sankt Annæ Gymnasium
- 11.30-12.30 **Frokost**
- 12.30-13.00 **Walk and talk**
- 13.00-15.00 **Præsentation af ny litteratur**: om overordnede tendenser i ung tysk litteratur, konkrete forslag til skønlitterære tekster til brug i undervisningen og tips til bookstagram, booktok og litteraturpodcast, v. *Ditte Engels Hermansen*, Goethe Institut, København
- 15.00-15.30 **Kaffepause**
- 15.30-17.00 **Motivationstysk**: Sådan får du dine elever til at forelske sig i tysk, v. *Stinna Krebs*, Haus Lingua, Ålborg
- 17.30-18.15 **Generalforsamling**
- 18.30-20.00 **Middag**
- 20.00-21.00 **Besøg af Aubiko** (Hamburg) og forskellige danske forlag, der præsenterer nyeste udgivelser
- 21.00 **Bog-bingo**

Fredag d. 10. november

- 8.45-10.15 **Hvordan arbejder man strategisk med fremmedsprog** lokalt og nationalt, oplæg og workshop, v. *Sidsel R. Rasmussen NCFE* og *Rikke Sterum*, Nærum Gymnasium
- 10.15-10.30 **Pause**
- 10.30-12.00 **Gå i dialog med elevens virkelighed**, brugen af oversættelsesmaskiner, oplæg og workshop v. *Danièle Eychenne*, Københavns professionshøjskole
- 12.00-12.15 **Pause**
- 12.15-13.00 **Nyt fra fagkonsulent** *Louise Ebbesen Nielsen*
- 13.00-13.45 **Frokost und Auf ein Wiedersehen**

PRAKTISKE OPLYSNINGER

Tid og sted

9.-10. november 2023
Trinity Hotel i Fredericia

Pris

3400 kr. for medlemmer og
4000 kr. for ikke-medlemmer

Tilmelding

Tilmeldingsfrist: 1. september 2023
kursus@tysklaererforeningen.dk

Angiv: fulde navn, skole, medlem/
ikke-medlem og skolens EAN-nr

Der tages forbehold
for ændringer i
programmet

»FASS DIE GRAMMATIK AN«

»Fass die Grammatik an« viser vejen til en ny og anderledes måde at arbejde med tysk grammatik, både for læreren og eleven samt klassen. Tanken bag konceptet er at holde teorien kortfattet og gøre tilgangen håndgribelig og legende.

Hele materialet består af **en grammatikbog** samt **26 spil** til indlæring og træning af tysk grammatik.

Grammatikbogen introducerer og gennemgår teorien – fokuseret, kortfattet og let forståeligt.

Spillene anvendes til indlæring, træning og repetition. Hvert spil rummer materiale til op til 30 elever. Det skaber mulighed for variation og veksel mellem individuelt, par- og gruppearbejde, og det giver rum og tid til at differentiere grammatikundervisningen i et trykt læringsmiljø. Med bogen og spillene er der materiale til begge år på B-niveau. I »Wisenswert« nr. 49 og på www.tyskforlaget.dk er der en udførlig omtale af spillene.

I bogen til »Fass die Grammatik an« præsenteres regler og strukturer kortfattet. Hvert grammatisk emne introduceres overskueligt og enkelt på én side – eller en dobbeltside. Det gør det let at overskue den teori, eleverne skal tilegne sig. Teorien er skåret helt ind til benet, så eleverne altid møder det væsentlige. Fokus på det grundlæggende gør stoffet overkommeligt for eleverne, så de ikke mister modet eller løber sur i regler og bøjninger. Ofte har de nemlig ikke den nødvendige viden til at kunne skelne mellem hovedregler og undtagelser. For at lette læringen understøttes gennemgangen af det grammatiske emne af eksemplariske led og sætninger, som forklares i et enkelt fagligt sprog for at optimere elevernes udbytte. Derudover byder grammatikbogen på overskuelige oversigter og skemaer, alt sammen i et letforståeligt og kortfattet sprog, som åbner for faglig fordybelse og læring. Erfaringsmæssigt passer den kortfattede form godt til eleverne og motiverer til faktisk at læse og slå op i en grammatik – også på egen hånd.

»Fass die Grammatik an« leveres i et funktionelt og praktisk format, der gør det let at inddrage spillene i undervisningen. Tag blot en æske eller to under armen på vej hen til klassen! I grammatikbogen er der ved hvert emne henvisninger til relevante spil. Traditionelle øvelser erstattes af spillene. På den måde får eleverne bogstaveligt talt grammatikken i hånden, når de spiller og leger sig til viden om forskellige sproglige strukturer og bøjninger. Eleverne indlærer på en helt ny måde, og det løfter stemningen omkring det at lære grammatik.

Grammatikbogen og grammatikspillene kan erhverves hver for sig.

1 spillekasse: 6240 kr. (efter skolerabat); 5850 kr. (efter abonnentrabat).

1 minigrammatik: 144 kr. (efter skolerabat); 135 kr. (efter abonnentrabat).

(Priserne er ekskl. moms og forsendelse ved direkte salg fra forlaget.)

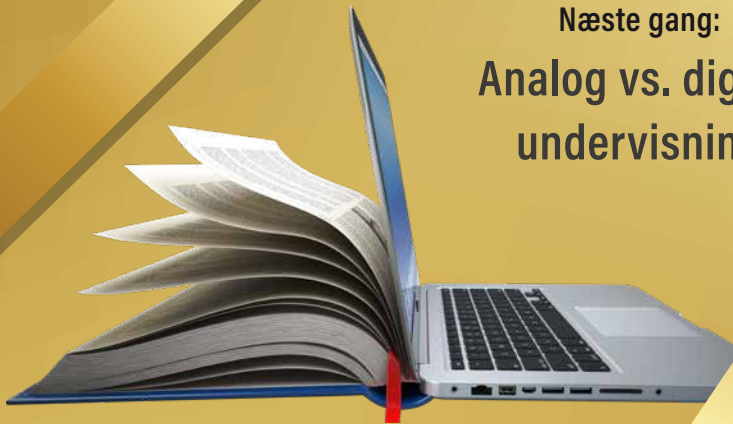
POST

PP

DANMARK

Afsender: Christian Smith, Riisagervej 29, 7500 Holstebro

Næste gang:
**Analog vs. digital
undervisning**

www.tysklaererforeningen.dk

WissensWert nr. 50 • Maj 2023